

ผู้นำสังคมในอุดมคติเชิงพุทธ กับการแก้ปัญหาวิกฤติสังคม

Social Leader in Buddhist Ideal and Social Crisis Solution

ไกรฤกษ์ ศิลาคม

Krairoek Silakom

สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่อง ผู้นำสังคมในอุดมคติ ในคำสอนเชิงปรัชญาของพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาคือ เอกสารคำสอนของพุทธปรัชญาในคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมถึงอรรถาธิบายและทัศนะของนักคิดนักวิชาการยุคหลังที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำสังคมในอุดมคติเชิงพุทธที่จะสามารถแก้ปัญหาวิกฤติสังคมได้นั้น ต้องมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยปัญญาและคุณธรรมอย่างสูง สามารถแสวงหาที่งานที่ดีมีประสิทธิภาพได้ เมื่อผู้นำระดับสูงมีความเข้มแข็งในความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ผู้นำระดับกลาง และผู้นำระดับล่างก็จะเข้มแข็งตามไป เมื่อผู้นำเข้มแข็ง ชุมชนก็เข้มแข็ง และความเข้มแข็งในทางคุณธรรมจริยธรรมนี้ก็จะกลายเป็นกระแสหลักของสังคมตั้งแต่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับประเทศชาติ อันจะเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

Abstract

This research aims to study the concept of Ideal social leader in Buddhist philosophy. This is a qualitative research. The data which are used in this research were gathered from numerous doctrines of Buddhist philosophy which appeared in the Tripitaka, its commentaries and the related thoughts of Buddhist scholars in modern age.

The result shows that the Ideal social leader, according to Buddhism, who will be able to solve the social crisis shall have a strong characteristic which composed of high standard of intellectual and morality and also able to form a good an effective teamwork. The strength and honesty of the top leader will affect the character of the middle and lower level leader which will leads to an ethical strengthened community. This ethical strengthening will turn to be the social mainstream which will be used as a tool for a sustainable problem solving and development starting from the level of individual, family, community, social and, finally, to the national level.

๑. บทนำ

ในระบบการปกครองทุกระบบ ผู้นำสังคมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกๆ ด้าน เพราะผู้นำสังคมเป็นผู้ที่กำหนดแนวนโยบายในการบริหารประเทศ อาทิ ด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข วัฒนธรรม ประเพณี การทหาร และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น ฉะนั้น ผู้นำจึงมีส่วนสำคัญในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี สุขภาพอนามัยชุมชน การหล่อหลอมคนในสังคมด้วยระบบการศึกษา การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนการคุ้มครองความปลอดภัยจากการรุกรานของต่างชาติด้วย

เพราะผู้นำมีบทบาทสำคัญเช่นนี้ ทุกสังคมจึงใฝ่ฝันที่จะได้ผู้ปกครองที่ดีและมีความสามารถมาปกครอง หากได้ผู้ปกครองที่ไม่ดีมาปกครองย่อมจะส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นอันมากด้วย ยิ่งประเทศใดปกครองโดยระบอบราชาธิปไตยซึ่งมีบุคคลคนเดียวเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดยิ่งต้องการผู้นำที่ดีมีความสามารถมากกว่าระบอบใดๆ เพราะหากได้ผู้นำที่ไม่ดีมาปกครองย่อมเกิดเป็นความเดือดร้อนแก่ประชาชนเป็นอันมาก เนื่องจากผู้นำใช้อำนาจตามอำเภอใจตนโดยไม่คำนึงถึงชีวิตจิตใจของประชาชน ส่วนในระบอบประชาธิปไตยเช่นในประเทศไทย ปกครองโดยคณะบุคคลซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีคณะรัฐมนตรีเป็นคณะทำงาน ก็ปรากฏว่ามีการตัดสินใจในรูปแบบคณะรัฐมนตรีร่วมกันตัดสินใจในการบริหารประเทศผ่านกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ

ถึงกระนั้นก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์การเมืองไทยนั้น การเริ่มต้นของระบอบประชาธิปไตยในไทยก็ยังไม่เป็นประชาธิปไตยเท่าใดนัก เพราะอำนาจปกครองยังอยู่ในมือของกลุ่มของนายทหารและข้าราชการระดับสูงเท่านั้น มีการทุจริตคอร์รัปชันจำนวนมากและมีการรัฐประหารยึดอำนาจกันเองอยู่บ่อยครั้งในหมู่ของนายทหารและข้าราชการระดับสูง จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันนี้ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีรัฐบาลไหนที่ไม่มีข่าวเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันออกมาเลย แต่มีน้อยครั้งนักที่นักการเมืองจะถูกจับดำเนินคดี แต่เกือบทุกคดีที่จับทุจริตได้ในภายหลัง นักการเมืองจะหลบหนีออกนอกประเทศแล้วไม่สามารถจับกุมมาดำเนินคดีได้

ปัญหาที่วิกฤตทางสังคมของไทยในปัจจุบันก็คือ ปัญหาความขัดแย้งของผู้คนในสังคม ซึ่งปัญหานี้เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่า สาเหตุหนึ่งมาจากปัญหาเรื่องของความเหลื่อมล้ำทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน และปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ทำให้คนจนกับคนรวยมีความแตกต่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ นั่นก็เกิดมาจากความเจริญที่กระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่โดยมีระบบเสรีทุนนิยมขับเคลื่อนสังคมซึ่งเปิดช่องให้มีการกอบโกยผลกำไรได้อย่างเสรี นายทุนจึงเป็นกลุ่มคนที่ถือครองทรัพย์สินส่วนมากในประเทศ และกลุ่มบุคคลที่มีทุนมหาศาลเหล่านี้ก็ได้เข้ามาปกป้องผลประโยชน์ของตนเองโดยการมาทำงานธุรกิจการเมืองซึ่งมีทั้งการบริจาคสนับสนุนพรรคการเมืองและการเข้ามาเป็นรัฐมนตรี และผู้นำนักธุรกิจการเมืองเหล่านี้เองที่เข้ากอบโกยผลประโยชน์โดยการทุจริตคอร์รัปชันโดยวิธีการต่างๆ ซึ่งประมาณการว่า เฉพาะโครงการของรัฐนั้นมีความเสียหายจากการทุจริตคอร์รัปชันถึงปีละ ๒ แสนล้านบาท โดยในขณะที่ผู้นำ นักการเมือง และนายทุนอยู่กันอย่างสุขสบายมีทรัพย์สินหลายร้อยล้าน พันล้าน หรือแม้แต่หมื่นล้านบาท แต่ประชาชนที่ลำบากก็ยังลำบากอยู่เหมือนเดิม และลำบากมากยิ่งขึ้น ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนลุกขึ้นมาประท้วงเรียกร้องจากรัฐให้ช่วยเหลือ จนที่สุดก็นำไปสู่การเป็นแนวร่วมของการชุมนุมต่างๆ เพราะหวังว่า พวกตนจะได้รับความสนใจช่วยเหลือจากรัฐบ้าง และบางคราวก็นำไปสู่ความรุนแรงด้วย นอกจากนี้ปัญหาสังคมที่ตามมาจากปัญหาเศรษฐกิจก็คือ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการค้ำหนุ่ย ฯลฯ

ดังนั้น ในสังคมไทยผู้นำสังคมทุกระดับโดยเฉพาะนักการเมือง จึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทต่อประเทศทั้งในเชิงสร้างสรรค์และในเชิงทำลายความก้าวหน้าของประเทศ นอกจากนี้ผู้นำในระดับหัวหน้าองค์กรทั้งราชการและเอกชน ตั้งแต่กระทรวง ทบวง กรม กอง ฝ่าย งาน ผู้นำเป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดแนวนโยบายในการบริหารองค์กร เพื่อความสำเร็จขององค์กรที่ตนรับผิดชอบ รวมถึงการเกี่ยวข้องกับผู้คนและชุมชนในองค์กร นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อสังคม และมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางในทางการคิดและการดำเนินชีวิตของผู้คนในองค์กรและชุมชนอีกด้วย เพราะฉะนั้นผู้นำจึงเป็นผู้นำที่จะนำพาสังคมไปสู่ความสุขและการพัฒนาที่ยั่งยืน หรืออาจนำไปสู่ความทุกข์ เกิดเป็นปัญหาชีวิตและปัญหาสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้นก็ได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้ในอัมมมิกสูตร ซึ่งว่าด้วยพระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมและผู้ตั้งอยู่ในธรรม ว่า

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว, ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชินีไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกันในเมื่อโคจำฝูงไปตรง, ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชินีตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข^๑

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นที่ ผู้นำเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อความสุขและความทุกข์ของราษฎรเป็นอย่างมาก จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ผู้นำของสังคมไทยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าของประเทศทั้งสิ้น แต่บางครั้งสังคมไทยได้รับความเสียหาย ไม่สงบสุข หรือไม่พัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น อาทิ การทุจริตคอร์รัปชันเป็นมูลค่าปีละกว่า ๒ แสนล้านบาท นั้นเป็นเพราะสาเหตุมาจากการขาดคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำนั่นเอง ผู้นำสังคมได้เปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้ที่คอยปกป้อง รักษา ทำนุบำรุง และรับใช้ประชาชนดุจพระโพธิสัตว์ เป็นนายเหนือหัวที่ประชาชนต้องเคารพบูชาและเป็นนักธุรกิจการเมืองที่จะเข้ามาบริหารประเทศให้ได้ผลกำไรมากมาย แล้วผู้นำที่จะทำให้วิกฤติสังคมของไทยผ่านไปได้และจะพัฒนากันอย่างยั่งยืนได้ควรจะมีลักษณะอย่างไร ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนหลายอย่างที่ เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้นำ ตลอดจนเป็นหลักการในการพิจารณาเลือกผู้นำสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาคุณลักษณะของผู้นำสังคมในอุดมคติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้ทราบคุณลักษณะที่แท้จริงของบุคคลที่ควรจะเป็นผู้นำสังคมที่จะสามารถขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่สังคมอุดมคติตามหลักพระพุทธศาสนาได้ และเพื่อที่จะเป็นหลักเกณฑ์ให้สังคมไทยได้ใช้ในการปฏิรูปการเมืองไทยเพื่อให้ได้ผู้นำที่เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และประกอบด้วยคุณลักษณะผู้นำสังคมตามอุดมคติของพระพุทธศาสนา อันจะนำพาความสุขความเจริญที่ยั่งยืนให้กับสังคมไทยต่อไป

^๑ อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๔-๑๑๖.

๒. คุณลักษณะของผู้นำสังคมในอุดมคติ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในอรรถกถาอรรถกถาสุตตร ได้กล่าวถึงสารัตถะเกี่ยวกับการกำเนิดรัฐไว้ว่า เดิมทีเดิยวมมนุษย์ยังไม่มีสังคม ยังไม่มีระบบการปกครอง มนุษย์อยู่กันตามธรรมชาติ มนุษย์อยู่กันแบบปกติสุข มีอาหารอุดมสมบูรณ์ดี ไม่มีกฎหมาย ไม่มีบ้านเรือน มนุษย์อาศัยดำรงชีพ อยู่โดยอาศัยอาหารจากดิน เช่น ง้วนดิน กระจับดิน และเคือดิน เป็นต้น ไม่มีการยึดครองที่ดิน ไม่มีการสะสมกักตุนสิ่งต่างๆ เช่น อาหารไว้ในครอบครอง ทุกคนอยู่อย่างสันติ และยึดมั่นในความดีงาม ต่อมาเมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้น สังคมขยายมากขึ้น มนุษย์ที่ตีและชู้ก็ปรากฏขึ้น ปัญหาต่างๆ ได้เริ่มตามมา โดยเริ่มจากมีมนุษย์มีความคิดว่า เป็นการลำบากที่จะต้องไปหาอาหารและข้าวสาลีทั้งเวลาเช้า กลางวัน และตอนเย็น จึงได้เก็บข้าวสาลีมากักตุนไว้เฉพาะตน เพื่อที่จะสามารถบริโภคได้หลายเวลา ต่อมามีคนทำตาม จึงเป็นเหตุให้ข้าวสาลีในท้องทุ่งหมดไป^๒ และเนื่องมาจากอาหารตามธรรมชาติค่อยๆ หมดไป และประชากรเพิ่มมากยิ่งขึ้น จึงมีการจับจองพื้นที่อันเป็นแหล่งอาหารเพื่อเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ต่อมา มนุษย์มีความเห็นแก่ตัว มีความโลภมากขึ้น มีความเกียจคร้าน จึงไปขโมยอาหารของผู้อื่น และเมื่อถูกจับได้ก็ได้นำมาว่ากล่าวตักเตือน ลงโทษ (นี่คือจุดเริ่มต้นของการทำผิดศีลข้อที่สิบนาทานา เวมณเณ) บางคนเมื่อถูกจับได้ก็โกหกว่า ไม่ได้ขโมยเพื่อปกป้องตนเองจากความผิด (นี่คือ จุดเริ่มต้นของการทำผิดศีลข้อมุสาวาทา เวมณเณ) และเมื่อมีการขโมยเกิดขึ้นก็มีการรักษาป้องกันโดยใช้ศาสตราอาวุธเกิดขึ้น และผลที่สุดเกิดเป็นความวุ่นวายในสังคม เกิดการทะเลาะวิวาทกัน^๓ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้คนในสังคมต้องหาผู้ที่จะมาช่วยระงับความวุ่นวายในสังคม โดยผู้นำไม่ต้องหาอาหาร แต่ประชาชนจะแบ่งอาหารในส่วนของตนรวมกันให้ ให้ผู้นำมีหน้าที่อย่างเดียวคือ ระงับข้อพิพาทและตัดสินอย่างเป็นธรรม แล้วประชาชนก็ได้เลือกบุคคลที่มีลักษณะพิเศษทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และบุญบารมีขึ้น เป็นผู้นำครั้งแรก เรียกว่า มหาสมมติ เพราะมหาชนสมมติขึ้น ต่อมาจึงเรียกว่า กษัตริย์ ดังข้อความในอรรถกถาสุตตรว่า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์ผู้หนึ่งเป็นคนโลก สงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค สัตว์ทั้งหลายจึงช่วยกันจับสัตว์ผู้นั้น ครั้นแล้ว ได้ตักเตือนอย่างนี้ว่า แน่ะสัตว์ ผู้เจริญ ก็ท่านกระทำความชั่วช้านักที่สงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค ท่านอย่าได้กระทำความชั่วซ้ำเห็นปานนี้อีกเลย

^๒ ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๗/๔๗-๔๘.

^๓ ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๘/๑๐๐.

วาเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์ผู้หนึ่งแลรับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว แม้ครั้งที่ ๒ ... แม้ครั้งที่ ๓ สัตว์นั้นสงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค สัตว์เหล่านั้นจึงช่วยกันจับสัตว์ผู้หนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตักเตือนว่า แน่ะ สัตว์ผู้เจริญ ท่านทำกรรมอันชั่วช้านัก ที่สงวนส่วนของตนไว้ ไปเอาส่วนที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค ท่านอย่าได้กระทำการกรรมอันชั่วช้าเห็นปานนี้อีกเลย สัตว์พวกหนึ่งประหารด้วยฝ่ามือ พวกหนึ่งประหารด้วยก้อนดินบ้าง พวกหนึ่งประหารด้วยท่อนไม้

วาเสฏฐะและภราทวาชะ ก็นัยเพราะมีเหตุเช่นนั้นเป็นต้นมา การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จึงปรากฏ การตีเตียนจึงปรากฏ การกล่าวเท็จจึงปรากฏ การถือท่อนไม้จึงปรากฏ ครั้งนั้นแล พวกสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่จึงประชุมกัน ครั้นแล้ว ต่างก็ปรับทุกข์กันว่า พ่อเอ๋ย ก็การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จักปรากฏ การตีเตียนจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือท่อนไม้จักปรากฏ ในเพราะบาปกรรมเหล่านี้ใด บาปกรรมเหล่านั้นเกิดปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย อย่ากระนั้นเลย พวกเราจักสมมติ สัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ให้เป็นผู้ตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียนได้โดยชอบ ให้เป็นผู้จับไล่ ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบ ส่วนพวกเราจักแบ่งส่วนข้าวสาลีให้แก่ผู้หนึ่ง ดังนี้

วาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้นพากันเข้าไปหาสัตว์ที่สวยงามกว่า น่าดูน่าชมกว่า น่าเลื่อมใสกว่า และน่าเกรงขามมากกว่าสัตว์ทุกคนแล้ว จึงแจ้งเรื่องนี้ว่า ข้าแต่สัตว์ผู้เจริญ มาเถิดพ่อ ขอพ่อจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ จงตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียนได้โดยชอบ จงจับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบเถิด ส่วนพวกข้าพเจ้าจักแบ่งส่วนข้าวสาลีให้แก่พ่อ

วาเสฏฐะและ ภราทวาชะ สัตว์ผู้หนึ่งแลรับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว จึงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียนได้โดยชอบ จับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบ ส่วนสัตว์เหล่านั้นก็แบ่งส่วนข้าวสาลีให้แก่สัตว์ที่เป็นหัวหน้านั้น ๆ

วาเสฏฐะและภราทวาชะ เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าอันมหาชนสมมติ ดังนี้แล อักขระว่า มหาชนสมมติ จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับแรก เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้า เป็นใหญ่ยิ่งแห่งเขตทั้งหลาย ดังนี้แล อักขระว่า กษัตริย์ กษัตริย์ จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สอง เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้ายังชนเหล่านี้ให้สุขใจได้โดยธรรม ดังนี้แล อักขระว่า ราชา ราชา จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สาม

วาเสฏฐะและภราทวาชะ ด้วยประการดังนี้แล การบังเกิดขึ้นแห่งพวกกษัตริย์ นั้น มีขึ้นได้ เพราะอักษะที่รู้จักว่าเป็นของดี เป็นของโบราณ อย่างนี้แลเรื่องของ สัตว์เหล่านั้น จะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรม เท่านั้น ไม่ใช่หนีออกไปจากกรรม ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ความจริง กรรมเท่านั้น เป็นของประเสริฐสุดในประชุมชนทั้งในเวลาที่จะเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง ๗^๔

จะเห็นได้ว่า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์อยู่กันอย่างสงบสุข ไม่มี ทรัพย์สินส่วนบุคคล เมื่อมนุษย์มีทั้งคนดีและคนชั่ว กลุ่มคนชั่วสร้างปัญหาสังคมจนไม่สามารถจัดการ กันเองได้แล้ว มนุษย์จึงร่วมมือกันหาหนทางแก้ไขโดยการสร้างรัฐขึ้นมาเพื่อการใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบ แบบแผนร่วมกันภายใต้รัฐ รัฐจึงเกิดขึ้นตามสัญญาประชาคม และองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของรัฐก็คือ การคัดเลือกผู้นำที่มีความสามารถ เข้มแข็ง มีคุณธรรม มาเป็นผู้แก้ปัญหาสังคม โดยมีอำนาจลงโทษ ผู้กระทำความผิด เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน และตัดสินในกรณีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ความจำเป็นที่ต้องมีการจัดระเบียบการเมืองการปกครองนั้น เนื่องมาจากความบกพร่องของสังคมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ผู้มีกิเลส และอีกส่วนหนึ่งนั้นก็เกิดจาก สังคมที่ขยายใหญ่ขึ้นจึงจำเป็นต้องมีระเบียบและผู้นำคอยควบคุมผู้ใต้ปกครองให้ปฏิบัติตามระเบียบ

๓. ประเภทของผู้นำสังคมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

สำหรับประเภทของผู้นำ พระพุทธศาสนามีกล่าวไว้ในคำสอนเรื่อง อธิปไตย ๓ ในสังคีตสูตร โดยจัดแบ่งประเภทของผู้นำเป็น ๓ ประเภทตามหลักที่ผู้นำยึดถือในการปกครอง ดังนี้

๑. อัตตาทิปไตย ถือตนเป็นใหญ่
๒. โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่
๓. ธรรมาทิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่

คำว่า อธิปไตย ในพระไตรปิฎกนี้ไม่ได้มีความหมายเหมือนกับคำว่าอธิปไตยในปัจจุบัน เช่น ประชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย หรือ คณาธิปไตย เพราะอธิปไตยในพระไตรปิฎกนั้น หมายถึง หลักที่ผู้ปกครองพึงยึดถือ กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้ปกครองแล้วจะยึดถืออะไรเป็นใหญ่ ตนเอง ประชาชน หรือ ธรรม ฉะนั้น ธรรมาทิปไตยจึงไม่ใช่ระบอบการปกครองแต่เป็นหลักในการปกครองของผู้ปกครองที่ยึดถือเอา ธรรมเป็นหลักใหญ่ในการปกครอง

^๔ ดูรายละเอียดใน ที. ปา. (ไทย) ๑๕/๖๒-๖๓/๑๕๙-๑๖๐.

พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงเห็นว่า ระบบการปกครองใดดีที่สุด ไม่ได้เสนอว่า จะเลือกผู้ปกครองด้วยวิธีใด หรือมีระบบในการจัดสรรอำนาจอธิปไตยอย่างไร เป็นแต่เห็นว่า ถ้าเป็นผู้ปกครองแล้วควรยึดถืออะไรในการปกครอง^๕ ซึ่งสิ่งที่พระพุทธศาสนาสรรเสริญก็คือ ธรรมาธิปไตย คือ การยึดถือธรรมหรือความถูกต้องตั้งมั่นเป็นใหญ่

ธรรมาธิปไตย หมายถึง มีธรรมเป็นใหญ่ มีธรรมเป็นอธิปไตย กระทำกิริยา คือ ราชกิจทุกอย่างด้วยอำนาจธรรมเท่านั้น^๖ กล่าวคือ การตัดสินใจในการปกครองทุกอย่าง จะต้องยึดหลักธรรมเป็นเกณฑ์เท่านั้น ธรรมาธิปไตยจึงถือว่า เป็นหัวใจสำคัญของการปกครอง หรือเป็นหัวใจสำคัญของรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก เรื่องธรรมาธิปไตยนี้ มีปรากฏในราชสูตรซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการปกครองทวีปทั้ง ๔ ของพระเจ้าจักรพรรดิ และตรัสถึงการปกครองพุทธบริษัทของพระองค์ว่าใช้หลักการเดียวกัน คือ ธรรมาธิปไตย ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์ใดแลผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา พระเจ้าจักรพรรดิแม้พระองค์นั้น ย่อมไม่ทรงยังจักรให้เป็นไป ณ ประเทศที่ไม่มีพระราชา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ใครเป็นพระราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ธรรมชกิกษุ แล้วจึงตรัสต่อไปว่า พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมนั้นแหละ ทรงสักการะ เคารพ นอบน้อมธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในชนภายใน

อีกประการหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในกษัตริย์เหล่าอนุยนต์ [พระราชวงศานุวงศ์] ในหมู่ทหาร พราหมณ์ คฤหบดี ชวานิคมชนบท สมณพราหมณ์ เนื้อ และนกทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา พระองค์นั้น ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครอง ที่เป็นธรรมในชนภายใน ในกษัตริย์เหล่าอนุยนต์ ในหมู่ทหาร พราหมณ์ คฤหบดี ชวานิคมชนบท สมณพราหมณ์ เนื้อ และนก

^๕ ปรีชา ช้างขวัญยืน, **พรรคนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๐.

^๖ ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๕/๑๓๑.

ทั้งหลายแล้ว ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมเทียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอัน มนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใด ๆ จะต้านทานมิได้... พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ ฉะนั้นเหมือนกัน ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม นั้นแหละ ทรงสักการะ เคารพบอมน้อมธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในพวก ภิกษุว่า กายกรรมเช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ วจีกรรมเช่นนี้ควร เสพ วจีกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ มโนกรรม เช่นนี้ควรเสพ มโนกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ อาชีวะเช่นนี้ควรเสพ อาชีวะเช่นนี้ไม่ควรเสพ บ้านนิคมเช่นนี้ควรเสพ บ้านนิคม เช่นนี้ไม่ควรเสพ.

อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงดำรง อยู่ใน ธรรม เป็นพระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุณี... ในพวกอุบาสก... ในพวกอุบาสิกาว่า กายกรรม เช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯลฯ บ้านนิคมเช่นนี้ควรเสพ บ้านนิคม เช่นนี้ไม่ควรเสพ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็น พระธรรมราชาพระองค์นั้น... มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดแจง การรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุ ในพวกภิกษุณี ในพวกอุบาสก ในพวกอุบาสิกา แล้ว ย่อมทรงยังธรรมจักรขึ้นเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมเทียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็น จักรอันสมณะ พรหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้^๗

ฉะนั้น จากเนื้อหาในราชสูตร จะเห็นได้ว่า หลักธรรมาธิปไตยนี้เป็นหลักการที่สามารถใช้ในการ ปกครองได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

๔. คุณลักษณะของผู้นำสังคมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ความเป็นผู้นำจะเน้นที่การปกครองตนเองให้ได้ก่อนเป็นอันดับ แรก เนื่องจากการจะเป็นผู้นำคนอื่นได้นั้นต้องสามารถปกครองตนเองให้ได้เสียก่อน ดังพุทธพจน์ว่า “บุคคลพึงยังตนให้ตั้งอยู่ในคุณอันสมควรก่อน แล้วพึงพร่ำสอนผู้อื่นในภายหลัง บัณฑิตประพฤติดตน อย่างนี้จึงไม่เศร้าหมอง”^๘ ทั้งนี้เป็นเพราะการจะเป็นผู้นำให้บุคคลอื่นทำตามหรือมีความเชื่อมั่น ผู้นำ

^๗ ดูรายละเอียดใน อกุ ปญจก. (ไทย) ๓๖/๑๓๓/๒๗๖-๒๗๘.

^๘ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๘/๕๒.

ต้องสามารถนำการกระทำของตนได้ จะได้ไม่ถูกตำหนิในภายหลัง หลักการดังกล่าวจึงเป็นการสอนให้คนมีภาวะผู้นำในตนเอง หรือ พัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำก่อนที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำ การพัฒนาตนเองดังกล่าวต้องพัฒนาทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ คือ ไม่ให้คิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่วซึ่งเป็นเหตุแห่งความเดือดร้อนของตนเองและสังคม เท่านั้นยังไม่พอแต่ยังต้องมีความสามารถในการทำสิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรมและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและส่วนรวมได้ และการพัฒนาตนเองดังกล่าวจะต้องมุ่งเน้นที่การพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมให้มีในตนจนสามารถควบคุมจิตใจตนเองได้ พระพุทธศาสนาถือว่า ผู้นำต้องเอาชนะใจของตนเองให้ได้ก่อน เพราะเมื่อสามารถชนะตนเองได้ ก็เชื่อว่าสามารถเอาชนะคนอื่นได้ทั้งหมด ดังพุทธพจน์ว่า “บุคคลชนะหมู่มนุษย์ตั้ง ๑,๐๐๐,๐๐๐ คนในสมรภูมียังไม่ชื่อว่า เป็นผู้ชนะสงครามอย่างเด็ดขาด คนที่ชนะตนเองได้เพียงคนเดียวจึงชื่อว่า เป็นผู้ชนะสงครามได้เด็ดขาด”^๙

จากคำสอนของพระพุทธศาสนาดังกล่าว แสดงว่า การสร้างคุณลักษณะความเป็นผู้นำให้กับตนเองเป็นเบื้องต้นก่อนเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะหากผู้นำเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมและความสามารถแล้ว การจะปกครองผู้อื่นก็จะเป็นเรื่องง่าย เพราะจะไม่ถูกติเตียนในคุณสมบัติความเหมาะสม อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาชนให้ตั้งอยู่ในธรรมได้ง่ายด้วย นอกจากนี้เมื่อผู้นำก่อปรด้วยคุณธรรม ล้มมาปฏิบัติแล้ว ย่อมจะเอื้อประโยชน์ให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยฝ่ายเดียว ในทางตรงกันข้ามหากผู้นำซึ่งเป็นผู้มีสิทธิ์ใช้อำนาจให้คุณให้โทษแก่ประชาชน ตลอดจนการนำพาสังคมไปสู่เป้าหมาย เป็นผู้ที่ขาดคุณธรรมในตนเอง แม้จะเก่งกาจสามารถในเชิงบริหารเพียงใด ก็คงไม่สามารถที่จะเอาชนะใจตนเองในเรื่องของความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ ย่อมจะสามารถใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม และมีความเห็นแก่ตัวจนทุจริตคอร์รัปชันเพื่อหวังความสุขส่วนตัว เห็นแก่พวกพ้องและเครือข่ายตีมากกว่าความถูกต้องเป็นธรรม แล้วผลสุดท้ายเกิดเป็นความเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างมหาดล

ฉะนั้น ในเบื้องต้นพระพุทธศาสนาจึงกำหนดคุณลักษณะผู้นำสังคมให้เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรมในตนเองเสียก่อน และหลักธรรมที่เป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพทางจริยธรรมของผู้นำได้นั้น มีอยู่หลายหมวดดังจะได้กล่าวต่อไป

๕. ดัชนีชี้วัดคุณภาพทางจริยธรรมของผู้นำสังคม

สำหรับคุณธรรมที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำสังคมที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎกมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ หลักธรรมในการปกครองตน และหลักธรรมในการปกครองคน ได้แก่

^๙ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๓/๔๐.

๑. หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองตน หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติเพื่อปกครองตนเองให้ตั้งอยู่ในธรรมอันดีงามเพื่อเป็นต้นแบบที่ดีและยังความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง ประกอบด้วย หลักทศพิธราชธรรม, หลักสัปปุริสธรรม ๗ และจักรวรรดิวัตร ๑๒ หากผู้นำเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองโดยคณะบุคคล ก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลัก อปริหานิยธรรม ๗ ด้วย

๒. หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองคน หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองจะต้องนำไปใช้ในการปกครองผู้ใต้ปกครองและบริหารงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประกอบด้วย หลักพรหมวิหารธรรม ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักราชสังคหวัตถุ ๔ และหลักการละเว้นอคติ ๔

๕.๑ ธรรมราชา : ผู้นำสังคมในอุดมคติของพระพุทธศาสนา

“ธรรมราชา” เป็นคำที่พระพุทธองค์ทรงใช้เรียกพระองค์เองด้วยส่วนหนึ่ง ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“...พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน ค้ำครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุณี... ในพวกอุบาสก... ในพวกอุบาสิกาว่า กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯลฯ บ้านนิคมเช่นนี้ไม่ควรเสพ บ้านนิคมเช่นนี้ไม่ควรเสพ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระองค์นั้น...”

และในอีกกรณีหนึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้เรียกพระราชาผู้ทรงธรรมในอดีตซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า พระเจ้าจักรพรรดิ ดังพุทธพจน์ว่า

“... พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมนั้นแหละ ทรงสักการะ เคารพนอบน้อมธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน ค้ำครองที่เป็นธรรมในชนภายใน...”^{๑๐}

๕.๒ ความหมายของคำว่า “พระเจ้าจักรพรรดิ”

พระเจ้าจักรพรรดิในพระพุทธศาสนาไม่ได้มีความหมายเช่นเดียวกับที่ใช้ในภาษาไทยทั่วไป เช่น สมเด็จพระมหากัษัตริย์ในสมัยอยุธยา หรือ สมเด็จพระจักรพรรดิและสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้ความหมายของ

^{๑๐} อัง ปญจก. (ไทย) ๓๖/๑๓๓/๒๗๖-๒๗๗.

จักรพรรดิว่า พระราชาธิราช, ประมุขของจักรวรรดิ, สมัยโบราณเขียนเป็นจักรพัตราธิราช^{๑๑} ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง พระมหากษัตริย์ผู้ครองโลกโดยธรรม กล่าวคือทรงมีขอบเขตพระราชอำนาจกว้างใหญ่ไพศาลมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต พระองค์ทรงมีธรรมเป็นพลังอำนาจพิเศษที่ทำให้แคว้นหรือประเทศใหญ่่น้อยทั้งหลายมาสวมใญ่ก็อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ โดยเรียกรูปการปกครองของพระองค์ว่า จักรวรรดิ ^{๑๒}

๕.๓ องค์ประกอบของพระเจ้าจักรพรรดิ

ในพระไตรปิฎกพระพุทธองค์ทรงตรัสเล่าถึงพระเจ้าจักรพรรดิในอดีตหลายพระองค์ อาทิ พระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ทัพพะเนมิ เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงมีคุณลักษณะหรือเครื่องหมายของความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. ทรงธรรม
๒. ครองราชย์โดยธรรม
๓. มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต
๔. ราชอาณาจักรมั่นคง โดยมีรัศมี ๗ ประการเป็นเครื่องหมาย อันได้แก่ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คหบดีแก้ว หรือ ขุนคลังแก้ว ปริณายกแก้ว หรือ ขุนพลแก้ว^{๑๓}

๕.๔ ระบบจักรพรรดิ : อุดมรัฐในพระพุทธศาสนา

ในจักกวัตตสูตรได้อธิบายลักษณะของบ้านเมืองที่มีความสมบูรณ์แบบในยุคสมัยที่มีพระเจ้าจักรพรรดิปกครองไว้อย่างละเอียด ซึ่งจะขออธิบายไปตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. การเกิดขึ้นของพระเจ้าจักรพรรดิเกิดขึ้นจากการทรงธรรมของพระราชา กล่าวคือ พระราชาทรงครองราชย์โดยธรรมและทรงบำเพ็ญวัตรปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ เช่น ในวัน ๑๕ ค่ำ ทรงรักษาอุโบสถศีล อยู่ในปราสาทชั้นยอด เป็นต้น

๒. เมื่อถึงภาวะที่เหมาะสมของการสร้างบารมีธรรมของพระราชา จักรแก้วก็จักปรากฏขึ้นในอากาศเปล่งแสงสว่างประหนึ่งพระจันทร์ดวงที่ ๒ แล้วลอยมาอยู่เบื้องพระพักตร์พระราชาผู้ที่จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

๓. พระราชาผู้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงเปล่งวาจาให้จักรแก้วนำไปสู่ความชนะในโลก จักรแก้วได้ลอยไปในอากาศ พร้อมกับพระเจ้าจักรพรรดิ และเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย ไปยังเมืองต่างๆ จนถึง

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊ค จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๖-๒๙๗.

^{๑๒} พระครูโสภณปริยัติสุธี, **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๓-๗๕.

^{๑๓} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๐/๘๐-๑๑๐/๕๘-๘๒.

ขอบฝั่งมหาสมุทร ทุกเมืองพระราชาก็พร้อมประชาชนพากันมาเข้าเฝ้าและถวายเมืองให้แก่พระองค์ปกครอง พระองค์ทรงสอนให้พระราชาทิ้งหลายตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ ประการ และทรงคืนเมืองให้ปกครองต่อไป จากนั้นจักรแก้วก็พาพระเจ้าจักรพรรดิและเสนาอำมาตย์ข้ามไปยังอีกฝั่งมหาสมุทรและทรงชนะไปทั่วโลกดินแดนโดยไม่ต้องใช้ศาสตราอาวุธใดๆ ทั้งสิ้น แต่ทรงชนะโดยธรรม

๔. เมื่อทรงชนะโลกทั้งหมดแล้วก็ทรงกลับมายังพระราชวังและทรงบริหารประเทศผ่านทางคหบดีแก้วและบริณนายกแก้วซึ่งเป็นดุจรัฐมนตรีทางเศรษฐกิจและรัฐมนตรีทางความมั่นคงในปัจจุบัน จนทำให้ประเทศมีทั้งความมั่นคงและมีความมั่งคั่งพร้อมๆ กัน

๕. เมื่อประชาชนไม่มีความขัดสน มีความกินดีอยู่ดีอย่างถ้วนหน้า จึงไม่มีเหตุใดๆ ให้ประชาชนเบียดเบียนกัน ไม่มีโจรขโมย ไม่มีการลงโทษ ประชาชนอยู่กันอย่างผาสุก

๖. การสืบทอดตำแหน่งพระราชาสืบทอดโดยพระราชโอรสองค์ใหญ่ แต่ตำแหน่งพระเจ้าจักรพรรดิเป็นตำแหน่งเฉพาะบุคคลไม่สามารถสืบทอดได้ ผู้ประสงค์ต้องบำเพ็ญเอง ปราภฏว่า พระราชโอรสได้บำเพ็ญจักรวรรดิวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิและได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสืบต่อลงมาหลายพระองค์ จนถึงรุ่นหลังๆ ที่พระราชามีได้บำเพ็ญจักรวรรดิวัตรครบถ้วน แต่ปกครองตามความเห็นส่วนตัว จึงมิได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสืบต่อ

จะเห็นได้ว่า รัฐพระเจ้าจักรพรรดิเป็นรัฐที่สมบูรณ์แบบ เหมือนแนวคิดของขงจื้อ และคล้ายเมืองที่ขงจื้อเคยปกครองโดยยึดคุณธรรมเป็นหลักพร้อมกับการบริหารเศรษฐกิจจนคึกคักว่องไว และไม่มีโจรขโมย ทรัพย์สินตกหล่นก็ไม่มีใครหยิบเอาไป ประชาชนอยู่อย่างผาสุก

แต่ในจักกวัตติสูตร ก็ได้กล่าวถึงสาเหตุของความเสื่อมศีลธรรมและความสงบสุขของประชาชนว่าเพราะพระราชาก็ไม่สามารถบริหารเศรษฐกิจให้ดี กล่าวคือ ในอดีตเกิดความขัดสนขึ้นในประชาชน แต่พระราชาก็ไม่ได้พระราชทานทรัพย์ จึงเป็นเหตุให้มีการลักขโมยขึ้น เมื่อจับได้สอบสวนพบสาเหตุก็ทรงพระราชทานทรัพย์ให้เป็นทุน แต่ก็เกิดการเอาอย่างกันขึ้นว่า เมื่อขโมยแล้วจะได้พระราชทานทรัพย์จึงลักขโมยกันมากขึ้น ต่อมาพระราชาก็หยุดพระราชทานทรัพย์แต่เปลี่ยนเป็นการจับมาประหารชีวิตแทน ประชาชนเห็นพระราชาก็ช้อวูธ ประชาชนก็มีการช้อวูธด้วย เช่น การฆ่าโจร หรือ โจรฆ่าเจ้าทรัพย์ และก่อเกิดเป็นความไม่สงบสุขตั้งบ้านเมืองของพระเจ้าจักรพรรดิในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

๕.๕ พระเจ้าอโศกมหาราช : ธรรมราชาในประวัติศาสตร์

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระเจ้าจักรพรรดิว่า เป็นธรรมราชา ไว้ในจักกวัตติสูตร แต่ก็เป็นเรื่องที่ตรัสเล่าถึงที่เราไม่อาจหาหลักฐานค้นพบได้ บุคคลที่ได้รับการขนานนามว่า เป็นธรรมราชาในประวัติศาสตร์ก็คือ พระเจ้าอโศกมหาราช แม้พระองค์จะไม่ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอันมีรัทธะ ๗ ประการ แต่พระองค์ก็ทรงดำเนินตามรอยทางพระเจ้าจักรพรรดิ นั่นคือ การยึดถือธรรมเป็นใหญ่ การเคารพธรรม และปกครองโดยธรรม เช่นกัน

ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงของพญาลิไท กษัตริย์องค์ที่ ๔ ในราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย กล่าวว่า มีจักรพรรดิที่เป็นธรรมราชาในจักรวรรดิสุโขทัย และยังมีธรรมราชาอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ศรีธรรมมาโศกราช ครองราชย์อยู่ที่กรุงปาดลินบุตร เมื่อ พ.ศ.๒๑๙ พระเจ้าลิไททรงเห็นว่า พระเจ้าโศกมหาราช ทรงเป็นต้นแบบของธรรมราชาและทรงประสงค์ จะยึดถือปฏิบัติธรรมตามแบบนั้นเพราะต้องการที่จะเป็นธรรมราชาเช่นเดียวกัน ประวัติพระเจ้าโศกมหาราชหลายแห่งโดยเฉพาะในหลักศิลาจารึกได้กล่าวถึงพระจริยาวัตรในการปกครองโดยธรรมไว้หลายประการคือ

๑. ทรงมีชัยชนะโดยธรรม กล่าวคือ ในอดีตทรงใช้กำลังต่อสู้ แต่เมื่อทรงชนะแล้วกลับได้แล้วก็ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา และทรงเปลี่ยนวิธีรับเป็นการใช้กำลังขู่ให้กลัวและยอมแพ้แล้วพระองค์ก็จะทรงสั่งสอนให้มาปฏิบัติธรรมแบบพระองค์ กษัตริย์ที่เป็นเมืองขึ้นต้องปฏิบัติธรรม สั่งสอนธรรม และปกครองโดยธรรมเช่นเดียวกับพระองค์

๒. ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๓ และการส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกสารทิศ

๓. ทรงมีใจกว้างต่อศาสนาอื่น มิได้ทำลายล้างศาสนาอื่นๆ เช่น ฮินดู และเชน

๔. ทรงสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนทั้งในและนอกราชอาณาจักร

๕. ความเมตตาต่อสัตว์เป็นวัตรปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าโศกมหาราชก็ทรงแผ่เมตตาธรรมต่อสัตว์อย่างเปี่ยมล้น ทรงเลิกการล่าสัตว์ส่วนพระองค์ ห้ามฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญ เป็นต้น

๖. ทรงตั้งธรรมอำมาตย์ โดยทรงตั้งข้าราชการในตำแหน่ง ธรรมมหาอำมาตย์ มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือพระองค์ในการบำเพ็ญธรรม ดูแลพระราชวงศ์ให้บำเพ็ญธรรม สั่งสอนประชาชน และทำงานด้านสังคมสงเคราะห์

๗. ทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูก กล่าวคือ ทรงปกครองประชาชนด้วยความรักความเมตตาเหมือนพระราชบุตรของพระองค์เอง^{๑๔}

๖. การประยุกต์ใช้ในการปฏิรูปจริยธรรมของผู้นำสังคมไทย

จากการนำเสนอข้อมูลในภาพรวมของคุณลักษณะผู้นำสังคมในอุดมคติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ นั้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า สำหรับชีวิตทางโลกแล้วผู้นำสังคมและสังคมในอุดมคติตามหลักพระพุทธศาสนาจริงๆ นั้น ก็คือ ระเบียบของพระเจ้าจักรพรรดิ กล่าวคือพระเจ้าจักรพรรดิคือผู้นำสังคมในอุดมคติ ส่วนสังคมที่สงบสุขสมบูรณ์ด้วยความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้คนประกอบด้วยศีลธรรมเช่นเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ ปราศจากโจรขโมย ดั่งบ้านเมืองใน

^{๑๔} วัชรวิ ทรงแพรหม, *ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๗๗-๗๘.

ยุคพระเจ้าจักรพรรดิเป็นสังคมอุดมคติ และเมื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้พระเจ้าจักรพรรดิทรงประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมในการปกครองก็พบว่า มีหลายประการดังนี้

๑. พระเจ้าจักรพรรดิทรงเป็นผู้มุ่งมั่นประกอบคุณงามความดีอย่างยิ่ง ประพฤติในจักรวรรดิวัตรเป็นอย่างดี และทรงศีลสมาสมา (อันเป็นสาเหตุให้จักรแก้วปรากฏขึ้น)

๒. พระเจ้าจักรพรรดิทรงรัทนะ ๗ ประการเป็นเครื่องมืออันเกิดจากอำนาจบุญของพระองค์ โดยเฉพาะจักรแก้วอันทรงแสนยานุภาพทำให้ทุกประเทศทุกเขตคามยอมสวามิภักดิ์ต่อพระองค์โดยไม่ต้องใช้อาวุธใดๆ (อันเป็นเหตุให้พระองค์ไม่มีเครื่องกังวลด้วยศัตรูจะมารบหรือทำสงคราม)

๓. พระเจ้าจักรพรรดิทรงมีขุนคลังแก้ว หรือ คหบดีแก้ว ช่วยในการหาพระราชทรัพย์เพื่อใช้จ่ายในกิจการต่างๆ ในราชอาณาจักร อย่างเพียงพอโดยไม่ขาดแคลนเลย

๔. พระเจ้าจักรพรรดิทรงมีขุนพลแก้ว หรือ ปริณายกแก้ว ช่วยในการบริหารราชการแผ่นดิน บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนโดยทั่วหน้ากันอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. พระเจ้าจักรพรรดิทรงดำรงมั่นอยู่ในธรรม ทรงสั่งสอนให้พระราชทั้งปวงในปกครองของพระองค์และประชาชนของพระองค์ทุกคนตั้งอยู่ในธรรม ประพฤติธรรม เป็นเหตุให้ประชาชนปฏิบัติตามและสังคมอยู่ในภาวะของสันติสุขได้ง่าย

สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า

๑. ผู้นำสังคมประกอบด้วยคุณธรรมอย่างยิ่ง และเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนได้
๒. ปกครองโดยยึดธรรมคือความถูกต้องตั้งงามเป็นใหญ่
๓. สามารถบริหารเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างดีเยี่ยม กล่าวคือ มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางวัตถุและจิตใจ
๔. มีทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลเรื่องพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ทรงพยายามปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตร และทรงยึดมั่นในคุณธรรมอย่างยิ่ง โดยทรงตั้งธรรมมหาอำมาตย์เพื่อส่งเสริมกิจการด้านพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายในอาณาจักรของพระองค์และเมืองขึ้น แม้จะไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ แต่การที่พระองค์ประพฤติวัตรใกล้เคียงกับอุดมคติมากเพียงใดก็เป็นเหตุให้บ้านเมืองมีความสงบสุขร่มเย็นมากขึ้นเท่านั้น

ในปรัชญาจีนได้อธิบายไว้ในประวัติของขงจื้อว่า ขงจื้อมีชีวิตที่รุ่งเรืองที่สุดเมื่ออายุ ๕๔ ปี เขาได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม และเป็นผู้ช่วยนายกรัฐมนตรี ช่วงเวลาดังกล่าวขงจื้อได้ใช้ตำแหน่งหน้าที่จัดการวางระเบียบแบบแผนทั้งอบรมประชาชนให้เห็นคุณค่าระเบียบประเพณี ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ถึงขนาดไม่มีใครทำผิดกฎหมาย แม้จะมีของมีค่าตกกลางถนนก็ไม่มีใครอยากได้ เรือนจำที่เคยมีนักโทษมากมายก็กลับว่างเปล่า แสดงให้เห็นว่า ขงจื้อได้บริหารภายใต้ความมั่นคงของประเทศ จัดระเบียบสังคมด้วยหลักการทั้งทางคุณธรรมและส่งเสริมประเพณีอันดีงามให้

ราษฎรยึดถือ ใช้หลักเศรษฐกิจศาสตร์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ทำให้ช่วงเวลานั้นบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองที่สุด ถึงขนาดไม่มีขโมย ซึ่งเข้าใจลัทธิสังคมอุดมคติอย่างยิ่ง^{๑๕} ผู้วิจัยเห็นว่า ขงจื้อไม่ได้เป็นผู้วิเศษ แต่เป็นเพราะขงจื้อตั้งใจทำจริงตามอุดมการณ์ของตน

จะเห็นได้ว่า ได้มีผู้ทดลองใช้หลักการธรรมาธิปไตยมาบ้างแล้วในประวัติศาสตร์ และก็ได้เกิดผลดีขึ้นแก่บ้านเมืองมากน้อยต่างกันไป แต่มีน้อยมากที่จะได้มีการยึดถือปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ซึ่งอาจจะเป็นการจะได้ผู้นำที่มีคุณลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องยาก แต่ถึงจะเป็นเรื่องยากอย่างไรก็ตาม หากปัจจัยแรกคือ การได้ผู้นำสังคมที่มีคุณธรรมไม่อาจทำได้แล้ว การเป็นแบบอย่างและพลังขับเคลื่อนสังคมก็ไม่อาจเป็นไปได้ ตลอดถึงการมีทีมงานที่มีประสิทธิภาพที่จะนำพาประเทศไปสู่เป้าหมายก็เป็นไปไม่ได้ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมองว่า หากเราต้องการนำพาประเทศไปสู่ความเป็นสังคมอุดมคติแล้ว ก็จำเป็นต้องมีผู้นำสังคมที่คุณธรรมดังกล่าว แม้มีน้อยก็ต้องคัดเลือกให้พบและยกย่อง หรือ ไม่มีก็ต้องสร้างให้เกิดมีขึ้น

หากย้อนมองกลับมาในเมืองไทยของเราตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ผู้นำสังคมในระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้นมาจากการแย่งชิงอำนาจกันในชนชั้นสูงบางกลุ่มเท่านั้น หาได้มุ่งประโยชน์แก่ประชาชนจริงๆ ไม่ การบริหารเป็นไปเพื่ออำนาจและผลประโยชน์ และอำนาจ ผลประโยชน์ทางการเมืองดังกล่าวยิ่งซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในยุคปัจจุบัน แม้เราจะมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติอยู่ก็ตามก็มีเพียงไม่กี่ครั้งที่สามารถจับได้ไล่ทันนักการเมือง บุคคลที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี นักการเมือง สามารถจะเป็นใครก็ได้ที่มีเงินจำนวนมากๆ มีธุรกิจหลายร้อยล้าน พันล้าน เพื่อนำเงินมาลงทุนหาเสียง หรือ ซื้อเสียง หรือ การหาเสียงด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การแจกของ เป็นต้น ในขณะที่ข้าราชการการเมืองมีเงินเดือนสูงสุดเพียงประมาณหนึ่งแสนบาทซึ่งบางครั้งอาจเป็นรัฐบาลอยู่เพียงไม่กี่เดือนเท่านั้นก็ยุบสภา เงินเดือนที่ได้ก็ยังไม่สามารถคืนทุนได้เลย บางคราวขาดทุนด้วยซ้ำ แล้วอะไรเป็นเหตุจูงใจให้นักการเมืองยังอยากเป็นรัฐมนตรี จึงปฏิเสธได้ยากในเรื่องของผลประโยชน์อื่นที่จะเกิดขึ้นในขณะดำรงตำแหน่งทางการเมือง เท่ากับว่า นักการเมืองที่มีคุณธรรมสูงแต่ไม่มีเงินก็ไม่มีโอกาสที่จะเป็นนักการเมืองได้ เพราะแม้แต่ค่าทำป้ายโฆษณาหาเสียงก็ไม่มี

นอกจากนี้นักการเมืองยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน ดังเช่นมักมีข่าวทางสื่อมวลชนว่า พรรคของภาคนี้ได้เป็นรัฐบาล ภาคนี้ก็จะได้งบประมาณมาก จังหวัดใดที่ ส.ส. เป็นฝ่ายรัฐบาลก็จะได้งบประมาณ จังหวัดของ ส.ส.ฝ่ายค้านได้งบประมาณน้อย จนมี ส.ส.บางท่านย้ายพรรคเพราะอ้างว่า เป็นฝ่ายค้านได้งบประมาณน้อย เป็นต้น

เมื่อผู้นำสังคมไทยยังเป็นใครก็ได้ที่มีเงินมากๆ และลงทุนหาเสียงแล้วเข้ามาครอบงำเงินแผ่นดินในรูปแบบของการคอร์รัปชันอยู่เช่นนี้ การปฏิรูปประเทศไทยก็ไม่อาจจะปฏิรูปได้สำเร็จ ฉะนั้น การจะปฏิรูปสังคมไทยให้สำเร็จได้ต้องเริ่มจากการปฏิรูปผู้นำสังคม ได้แก่ นักการเมือง และระบบการคัดเลือก

^{๑๕} พิน ดอกบัว, **ปวงปรัชญาจีน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๒), หน้า ๕๒-๕๓.

ควบคุม และตรวจสอบนักการเมืองเสียใหม่ให้ได้ก่อน เพราะหากระดับบนยังคอร์รัปชัน ก็เป็นเหตุให้ระดับล่างคอร์รัปชันไปด้วยเป็นขบวนการ

เมื่อสามารถวางระบบคัดเลือกผู้นำสังคมจนประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ซึ่งไม่ใช่แค่ความรู้เท่านั้น แต่เป็นคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำด้วย เมื่อวางระบบคัดเลือกผู้นำจนได้ผู้นำสังคมที่มีคุณธรรมแล้ว จึงให้ผู้นำสังคมสร้างทีมงานขึ้นมาเพื่อพัฒนา ๒ ด้านสำคัญพร้อมๆ กัน คือ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

เมื่อสร้างเศรษฐกิจให้ดี อย่างถึงระดับรากหญ้า ชาวประชาภิเป็นสุข พร้อมๆ ไปด้วยกับการสร้างสังคมอุดมธรรม กล่าวคือ เป็นสังคมแห่งคุณธรรมความดี ให้เรื่องคุณธรรมความดี เป็นวาระแห่งชาติที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุนกันให้แพร่หลาย ไม่ใช่เพียงแค่นโยบายแบบไฟไหม้ฟาง ทำกันเป็นคราวๆ แล้วก็เงียบ เช่น จัดอบรมให้ข้าราชการ ๓ วัน แล้วก็เงียบไป อีกหลายปีถึงจัดอีก เป็นต้น โดยที่หัวหน้าหน่วยงานระดับที่ส่งจัดอบรมก็อาจจะเป็นผู้ทุจริตคอร์รัปชันอยู่ก็ได้

เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมากเพราะหากเศรษฐกิจไม่ดี ความยากจนก็บีบบังคับให้ประกอบการทุจริต หากประเทศไทยยังมีความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนจำนวนมาก งานกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ รายได้ต่ำ ค่าครองชีพสูง ก็ไม่มีทางจะแก้ปัญหาได้ ปัญหาเหล่านี้นักวิชาการได้ศึกษากันมานานแล้ว แต่ก็เฝ้ามองแก้ไขได้เพราะไม่ลงมือแก้ไข เมืองใหญ่ก็ยิ่งใหญ่ขึ้นเรื่อย ชนบทก็ยังลำบากยากจนเหมือนเดิม

ถ้าเราไม่มีรถไฟฟ้าใช้ ไม่มีรถไฟฟ้าใต้ดิน ไม่มีแอร์พอร์ตลิงค์ ไม่มีสนามบินสุวรรณภูมิ ไม่มีตึกไบฮอก ไม่มีศูนย์การค้าใหญ่โต ตลอดถึง เมกะโปรเจกต์อื่นๆ ที่มีมูลค่าหลายหมื่น หลายแสนล้าน แต่ถ้าเงินหลายหมื่น หลายแสนล้านนี้ย้อนกลับไปพัฒนาชนบท พัฒนารายได้เกษตรกร ชาวสวนชาวไร่ ชาวบ้านในชนบทให้เขามีอยู่มีกินด้วยตนเอง ไม่ต้องจากครอบครัวมาทำงานทำในกรุงเทพฯ ไม่ต้องถูกความยากจนบีบบังคับให้เขาทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ เหมาะสมแล้วหรือที่เงินภาษีมหาศาลถูกนำมาพัฒนาแค่เพียงบางจุดของประเทศ ปัญหาเหล่านี้ถูกสะสมจนบานปลายให้มีปัญหาเรียกร้องตามหลายครั้ง เช่น กรณีการชุมนุมประท้วงต่างๆ หากแก้ปัญหาเศรษฐกิจไม่ได้ ประชาชนก็ไม่อาจประพฤติคุณธรรมได้สะดวก

๗. บทสรุป : ปัญหาและทางออกของผู้นำสังคมไทย

เมื่อประเทศไทยมาถึงจุดวิกฤตทางการเมืองจนเกิดการชุมนุมประท้วงรัฐบาลต่อเนื่องกันมาหลายปี โดยเฉพาะตั้งแต่รัฐประหารปี ๒๕๕๔ เป็นต้นมา และเหตุการณ์ได้มาถึงจุดแตกหักอย่างรุนแรงในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๓ มีผู้เสียชีวิต ๙๑ คน บาดเจ็บกว่า ๒,๐๐๐ คน เหตุการณ์ดังกล่าวได้จบลงด้วยการสลายการชุมนุมด้วยกำลังทหารและรถถัง และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินที่ถูกตรึงไว้ใช้อย่างยาวนานหลายจังหวัดทั่วประเทศ พร้อมกับระเบิดที่ตั้งขึ้นอยู่ไม่ขาดระยะ การสลายการชุมนุมด้วยวาทกรรมการกระชับพื้นที่ หรือ ขอลิ้นพื้นที่ของรัฐเป็นเหตุให้

เกิดการแตกแยกอย่างรุนแรงไปทั่วประเทศและเป็นการแตกร้างอย่างลึกซึ้ง แม้รัฐบาลจะโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้ปรองดองกันอย่างไรก็ตาม แต่ในเชิงลึกแล้ว ไม่สามารถทำได้เลย การแบ่งแยกข้างกัน ของประชาชนที่ศรัทธาพรรคการเมืองยังแบ่งขั้วกันอย่างเข้มข้นและมีที่ท่าว่าจะเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ต่างฝ่าย ต่างจัดล้มมนาบ้าง ปราศรัยบ้าง ชุมนุมกันตามโอกาสบ้าง อย่างไม่ขาดระยะ

ในขณะที่ผู้นำสังคมโดยเฉพาะนักการเมืองไทยยังอยู่ในวังวนของการเมืองแบบเก่าๆ อยู่ และ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันยังผุดมาเรื่อยๆ เหมือนดอกเห็ด การโจมตีกันทางการเมือง การทำลายความ น่าเชื่อถือ สงครามคลิ๊ป และการแถลงข่าวโจมตีฝ่ายตรงข้าม ล้วนแต่เป็นการเพิ่มความแตกแยกมากยิ่งขึ้น อย่างยากที่จะหันกลับมาปรองดองกันได้ ดังที่นักคิดหลังนวยุคมองว่า

ความยึดมั่นถือมั่น	เป็นเหตุให้เกิด	การแบ่งแยก
การแบ่งแยก	เป็นเหตุให้เกิด	การแข่งขัน
การแข่งขัน	เป็นเหตุให้เกิด	ความไม่ไว้ใจกัน
ความไม่ไว้ใจกัน	เป็นเหตุให้เกิด	การทำลายกัน

ส่วนทางแก้ไขก็คือ การส่งเสริมความคิดแบบไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายให้กับประชาชน เพราะ

ความไม่ยึดมั่นถือมั่น	นำไปสู่	การแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ
การแบ่งหน้าที่	นำไปสู่	ความสามัคคี
ความสามัคคี	นำไปสู่	ความไว้ใจกัน
ความไว้ใจกัน	นำไปสู่	ความช่วยเหลือกัน
ความช่วยเหลือกัน	นำไปสู่	สันติภาพ ^{๑๖}

แต่ปัญหาใหญ่ก็คือ การส่งเสริมการคิดแบบไม่ยึดมั่นถือมั่นในแบบหลังนวยุคสายกลางนี้ยังถูก จำกัดอยู่ในวงวิชาการหรือนักคิดบางกลุ่มเท่านั้นซึ่งไม่มีพลังขับเคลื่อนทางสังคมเพียงพอที่จะ เปลี่ยนแปลงสังคมได้ และพลังขับเคลื่อนสังคมดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไร คำตอบก็คือ ผู้นำสังคม แต่ผู้นำสังคมที่เรามีโดยปกตินั้นยังไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนได้ เพราะเป็นเพียงผู้ที่ได้รับคะแนนเลือกตั้ง มากที่สุด ไม่ได้เป็นไปตามคุณลักษณะของผู้นำสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา นั่นคือ เป็นผู้ประกอบ ด้วยปัญญาและคุณธรรมอย่างสูง ทำอย่างไรเราจึงจะได้ผู้นำที่มีคุณลักษณะดังกล่าวได้ คำตอบก็คือ

^{๑๖} กীরติ บุญเจือ, **เริ่มรู้จักปรัชญา ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์นเลมตัน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑-๒๓.

เปลี่ยนรูปแบบการสรรหา และโครงสร้างการบริหารการเมืองใหม่ โดยผู้นำสังคมที่ได้มาใหม่นั้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอย่างสูง มีความเสียสละตนเองเพื่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง ดุจดั่งพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา โดยไม่มีผลประโยชน์ใดๆ ให้นักการเมืองเข้ามาครอบงำได้ดังในอดีต แล้วคำถามที่ตามมาก็คือจะมีอยู่จริงหรือ ให้นักการเมืองชนิดโพธิสัตว์นี้ในเมืองไทยของเรา ข้อนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า มีอย่างแน่นอน เพราะบุคคลที่ชอบช่วยเหลือสังคมและปรารถนาที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่ดีเหล่านี้มีอยู่ในสังคมไทยเราแล้ว

ประเด็นต่อมาแล้วเราจะเริ่มอย่างไร ผู้วิจัยขอเสนอมุมมองว่า เรามีคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย ซึ่งมีท่านอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน มีวาระดำรงตำแหน่ง ๓ ปี และเราใช้กลไกนี้สร้างความร่วมมือกันทั้งประเทศเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างยั่งยืน โดยในเบื้องต้นควรดำเนินการดังนี้

๑. กำหนดเป้าหมายร่วมกันของคนในชาติในการที่จะร่วมกันเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างยั่งยืน

๒. ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยมองว่า มันอาจจะมีการขยับเขยื้อนกันบ้าง แต่เบื้องต้นสิ่งที่ควรทำเป็นอย่างแรกคือ ทำอย่างไรเราจึงจะสรรหาผู้นำสังคมที่มีคุณธรรมและปัญญาอย่างแท้จริงได้ เพราะหากเราได้วิธีการแก้ปัญหาที่ดีอย่างไร แต่เรายังได้นักการเมืองแบบเก่ามาแก้ปัญหา ก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จ เพราะพวกเขาจะไม่ทำลายผลประโยชน์ของตนเอง

๓. ร่วมกันหาจุดอ่อนของระบบ และหาทางแก้ไขวิธีการสรรหาผู้นำ เช่น อาจกำหนดหลักเกณฑ์ว่า ผู้นำต้องผ่านการทำงานเพื่อสังคมอย่างน้อย ๑๐ ปี และมีคณะกรรมการสรรหาจากหลายภาคส่วนเพื่อนำเสนอให้ประชาชนเลือกอีกครั้งหนึ่ง เป็นต้น

๔. โครงสร้างการบริหารมีจุดบกพร่องทำให้เกิดการทุจริตได้อย่างไร จะมีวิธีแก้ไขอย่างไร ทำอย่างไร ให้นักการเมืองจึงจะไม่มีส่วนได้เสียในผลประโยชน์ หรือ งบประมาณ

๕. เมื่อได้วิธีการสรรหาผู้นำสังคม วิธีการป้องกันการทุจริตของนักการเมืองด้วยระบบที่รัดกุมแล้ว จะทำการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ หรือ จะทำการทดลองสรรหาผู้นำแบบใหม่ด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม โดยให้อำนาจเต็มในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมแห่งคุณธรรมแก่ผู้นำพันธุ์ใหม่

ผู้วิจัยเชื่อว่า เมื่อได้ผู้นำที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยปัญญาและคุณธรรมอย่างสูงแล้ว ผู้นำสังคมชนิดนี้ย่อมจะสามารถแสวงหาทีมงานที่ดีมีประสิทธิภาพได้ เมื่อผู้นำระดับสูงมีความเข้มแข็งในความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ผู้นำระดับกลางก็ต้องมีความเข้มแข็งตามไปด้วย เมื่อผู้นำระดับกลางเข้มแข็งในคุณธรรมแล้วย่อมส่งผลต่อผู้นำระดับล่างให้เข้มแข็งตามไปด้วย นั่นก็คือว่า ผู้นำเข้มแข็ง ชุมชนก็เข้มแข็ง และความเข้มแข็งในทางคุณธรรมจริยธรรมกลายเป็นกระแสหลักของสังคมตั้งแต่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับประเทศชาติ

ในเรื่องดังกล่าวข้างต้นนี้ สังคมสงฆ์เป็นสังคมอุดมคติในทางธรรมที่พร้อมจะเป็นแบบอย่างอันดีให้แก่สังคมอุดมคติในทางโลกได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ การดำเนินชีวิตที่อยู่ในกรอบของคุณธรรม

จริยธรรม แม้จะมีพระสงฆ์อยู่มากเท่าใดก็ตามก็ไม่เกิดปัญหา เพราะทุกคนประพฤติธรรม เมื่อมีข้อขัดแย้งก็ให้ระงับโดยธรรม ซึ่งทุกฝ่ายย่อมยอมรับร่วมกันต่อมติของสงฆ์ อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างอันดีของบุคคลที่มีความต้องการทางวัตถุภายนอกนอกจำนวนน้อย แต่กลับเป็นผู้มีความสุขทางใจอย่างสูง

อีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญมากและเป็นปัจจัยให้ประชาชนประพฤติคุณธรรมได้สะดวกก็คือ เศรษฐกิจ เป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้นำที่จะต้องบริหารเศรษฐกิจให้เจริญอย่างทั่วถึงทั่วประเทศ โดยไม่มองที่ความเจริญด้านนี้เพียงด้านเดียวดังเช่นในอดีต ไม่ต้องมีเมกะโปรเจกต์มูลค่าหลายหมื่นล้านมาลงในเมืองใหญ่ก็ได้ เพราะผู้คนเบียดกันจนไม่มีที่ที่จะอยู่แล้ว แต่ควรกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจไปยังชนบทซึ่งเป็นคนส่วนมากของประเทศให้มากที่สุด แต่ความเจริญในที่นี้ก็ได้หมายความว่า ทุกคนจะต้องรวยมีบ้านหลังใหญ่ มีรถหรูๆ ขับ แบบสังคมวัตถุนิยม แต่ความเจริญในที่นี้ต้องเจริญภายใต้คุณธรรมและความสุข กล่าวคือ ทุกคนมีความพอเพียงในชีวิตความเป็นอยู่ มีความสุขในชีวิตที่เรียบง่าย และอิงอยู่กับศาสนา ซึ่งสังคมชนบทไทยพร้อมที่จะเป็นตัวอย่างให้สังคมเมืองได้

เมื่อได้ผู้นำทุกระดับที่ประกอบด้วยคุณธรรมชั้นสูง มีเศรษฐกิจที่เจริญดีในทุกหนแห่ง ประชาชนก็ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดี เท่านั้นสังคมอุดมคติแบบยุคพระเจ้าจักรพรรดิ หรือ ยุคพระเจ้าอโศกมหาราชก็สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๐.
- กীরติ บุญเจือ. **เริ่มรู้จักปรัชญา ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๔๕.
- ทวี ผลสมภพ. **ปัญหาปรัชญาในเมืองของโลกตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สามัคคีสาส์น จำกัด, ๒๕๔๐.
- พระครูโสภณปริยัติสุธี. **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พิน ดอกบัว. **ปวงปรัชญาจีน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๒.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล**. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **วิวัฒนาการการเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.
- _____ . **ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊ค จำกัด, ๒๕๔๖.
- วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. **พุทธปรัชญาการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ม.ป.ป.
- วัชรีย์ ทรงประทุม. **ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.